

Tekst 6

Rebecca Bach-Lauritsen: "Forfatter: Måske gør lydbøger os bedre til at lytte til hinanden, naturen, stilheden"

Artikel, Information, 30. oktober 2020

Kultur

Rebecca Bach-Lauritsen

Forfatter: Måske gør lydbøger os bedre til at lytte til hinanden, naturen, stilheden

Vi vil gerne litteraturen, men har ikke fundet tid eller gidet eller orket eller kunnet, eller hvad ved jeg. Men når den kan lyttes, er det anderledes. Nogen kan tænke, at det er dovent, og at noget går tabt, når man ikke selv afkoder teksten som tekst. Men der er noget vundet ved, at mennesker, der ellers har opgivet litteraturen, har fundet en vej ind. Og der er også noget vundet for os, der skriver.

Da Rebecca Bach-Lauritsen var barn, og hendes mor læste højt, kunne hun mærke lyden komme til sig gennem kroppen, når hun lænede sig ind mod hende. I dag skriver hun selv bøger og får ofte at vide, at de rigtig kommer til deres ret, når de bliver læst højt.

📷 Privatfoto

🕒 30. oktober 2020

¹ Jeg lytter, vi sidder i den lille grønne sofa, min mor læser højt. Vi har begge smækbukser på i cowboystof og en blå- og hvidstribet bluse, min mors striber er smalle, mine brede, jeg læner mig ind til hende, hun har armen om mig. I hendes skød ligger en bog, det er den blå med H.C. Andersens eventyr, jeg er fem år gammel.

⁵ Lyden forandres, når jeg læner mig ind til min mor, lyden kommer til mig gennem hendes krop, jeg hører efter, men det er ikke vigtigt for mig, det vigtige er lyden af min

mors stemme, og min mor, hun er sådan en, der læser, og når jeg spørger hende i dag, hvordan hun har det, fortæller hun også om, hvordan personerne har det i den bog, hun er i gang med.

10 Så hun er nærværende, når hun læser, og jeg kan høre på hendes stemme, hvor vi er i historien, om det er roligt eller kritisk, hun følger med for os begge, og jeg håber, det aldrig stopper. Når min far kommer hjem, hører jeg det ikke på døren, der går, jeg hører det på ændringen i min mors stemme. Hendes opmærksomhed, der forsvinder fra sofaen og ud i entreen.

15 **Rebecca Bach-Lauritsen**

- Født 1976.
- Prisbelønnet forfatter og radiovært.
- Senest nomineret til Prix Europa for dokumentaren 'Willams Død' og Nordisk Råds Børne- og ungdomslitteraturpris for 'Ud af det blå'.
- 20 ■ Uddannet fra Forfatterskolen for børnelitteratur 2010.
- Underviser på Manuskriptskolen i at skrive til lyd.
- Er en af 14 forfattere på Gyldendals Digitale Mesterlinje, der fokuserer på lydfortællinger.

Der er forskel på højtlesning og at tale. Talen er utilregnelig. Jeg kan høre det, jeg ved 25 ikke, hvor den skal hen, den ved det ikke engang selv. Den bliver til, mens den sker. Den skifter tempo og tone uden varsel. Højtlesning har en rytme, følger et spor. At lytte til en tekst, der læses højt, er at blive taget i hånden, følge med stemmen ind i noget på forhånd bestemt, der er en plan, det kan jeg høre, og jeg er villig til at gå med uanset, hvor vi skal hen.

30 Jeg elskede min far, men det øjeblik, når han kom hjem, mens min mor læste for mig, og hendes stemme forsvandt ud af teksten og blev til en samtalestemme i stedet for, det øjeblik kunne jeg ikke holde ud. Det efterlod mig alene.

Stemmens magt

På Facebook læser jeg med i en gruppe, der hedder 'Lytteratur – lydbøger for alle', hvor 35 mennesker, der hører lydbøger, udveksler erfaringer, anbefaler og diskuterer udgivelser.

Mange vælger lydbøger ud fra oplæseren, ikke ud fra forfatteren. Der er også forskellige holdninger til, hvordan en bog skal indlæses. Nogle vil gerne have oplæsere, der kan personificere de forskellige karakterer, andre vil have oplæsningen så neutral som muligt, så det er som at læse selv, altså så stemmen er så tæt på at være tekst som muligt.

40 Uanset om stemmen er neutral eller fortolkende, er den et element i litteraturen, når den lyttes. Lydlitteraturen har det til fælles med manuskripter til scene, skærm og lærred, at der er et led mere. Skal vi se den film? Måske, hvem er med i den? Skal vi høre den bog? Måske, hvem har indlæst den? Selvfølgelig betyder det alverden, hvem der indlæser. Rammer de mig med deres klang, deres tone og temperament? For ellers tager jeg 45 dem ikke i hånden og kommer ikke ind i historien, selvom den måske er vidunderlig.

Hvordan stopper man op?

På en måde er det lettere at lytte end at læse. Det kræver helt lavpraktisk færre neuroanatomiske og kognitive processer, sådan som jeg forstår den forskning, der er lavet på

feltet. Men samtidig kræver det at lytte noget andet af os. Når jeg læser, stopper jeg ofte
50 op og tænker, før jeg læser videre, og den sammenhæng, der opstår mellem mine egne
tanker og teksten, bliver en del af læseoplevelsen. Det er vel også en grund til, at en
læseoplevelse aldrig kan være den samme for to mennesker.

Hvordan stopper man op og tænker, når man lytter til litteratur? Det er besværligt at
skulle tage telefonen op af lommen og sætte historien på pause, og i øvrigt vil det kræ-
55 ve, at man er bevidst om, at tanken farer. Jeg tror, at det man gør, er, at man holder op
med at være opmærksom et øjeblik, mens fortællingen fortsætter derudad.

Det kan være, der kommer noget i historien om en traktor, det får mig til at tænke på, da
min søn Peter var lille. Han elskede traktorer. Vi boede tæt på markerne dengang, og når
jeg hører ordet traktor, går jeg igen i vejkanterne med Peter i hånden, og han siger trak-
60 tor, han siger det mange gange, og vi peger og siger jaaah, traktor, rød, traktor, blå, og
jeg tænker på hans bløde hånd i min, det er allerede så længe siden, og så forsvinder jeg
fra markerne og ind i den der dis, der kan ligge over marker og minder, og jeg ved ikke,
hvor lang tid der er gået, da jeg kommer tilbage til historien, jeg var lige væk et øjeblik.

Da jeg hørte *M Train* af Patti Smith, som hun selv har indlæst, gik jeg rundt med hendes
65 måde at se verden på og så på verden, det var ikke New York og Detroit, men Vanløse,
Viborg og Christiania, det var der, jeg lige var, i den periode, bogen varede, og der blev
i mig dannet en form for forbindelse mellem de steder, jeg var, og de steder, Patti Smith
var.

Tekstens muligheder

70 Jeg kigger på et fotografi af Édouard Boubat, som jeg elsker. Jeg har det som postkort
og bruger det som bogmærke. En dreng læner øret mod en kæmpe konkylie. Han har
lukkede øjne. Fotografiet er sorthvidt. Det giver mig en følelse af tidløshed. At sådan
har det altid været. Vi lukker øjnene og lytter. Og det, vi hører i konkylien, er vores eget
blod, der bruser.

75 I Danmark er der nu flere mennesker, der hører bøger, end der er mennesker, der læser
bøger, og det er den generelle tendens i store dele af verden.

For markedet betyder det et væld af nye streamingtjenester, hvor man på samme måde
som med film og serier kan abonnere og lytte ad libitum.

For forlagene betyder det strategier for både bagkataloget og for helt nye historier, der
80 fra start tænkes som lydbøger, nærmest som en genre for sig selv.

Hvad betyder det for os, der skriver bøgerne?

Den kommer rigtig til sin ret, når du læser den højt, har jeg tit fået at vide om mine
bøger, og på en måde føles det som et nederlag, for teksten skal kunne stå selv og bære
sig selv og være nok i sig selv. Men det er ikke et nederlag, for det handler om tekstens
85 muligheder og de krav, den stiller til læseren, tror jeg. Når teksten er poetisk for eksem-
pel, så handler den lige så meget om, hvordan ordene lyder sammen, som om, hvad de
siger, og hvis man derfor læser den helt almindeligt, som man ville læse i en kogebog, så
når man måske ikke at opdage, at det er en tekst, der kan læses på en anden måde, og at
det først er, når man gør det, at den rigtig virker.

⁹⁰ Jeg læste forleden Asger Schnacks smukke ord om Pia Juul og musikaliteten i hendes tekster, som »det, der holder sammen på projektet, gentagelserne uden gentagelse, pauserne som rene sandhedsvidner og sangbarheden, som den kommer til udtryk ved oplæsninger, ikke blot egentlig sang, men pointeret tale, der aldrig er helt forudsigelig, men drilsk og bevidst og betydningsbærende. Noget, der både kan være et smil og en ⁹⁵ sorg og en medfølelse«.

At skrive direkte til øret

Lydlitteratur inviterer til musikalitet. At man som forfatter skriver direkte til øret, til pausen, til tungens og læbernes bevægelser, den dans i munden, tænk på *Lolita*. Der er så mange grunde til, at den bog er en klassiker, det er klart, men anslaget, de tre små ¹⁰⁰ smæld med tungen, Lo li ta, bærer ordet fra tekst til tunge. Gøres fysisk. Man bliver nødt til selv at prøve, følge anvisningen: »tungespidsen tripper tre trin hen ad ganen og slår smæld med tænderne på det tredje«. Historien om Humbert Humbert, der kidnapper og forfører sin 14-årige steddatter, er skrevet som et vidnesbyrd, »Lad mig forklare,« »Vis mig tålmodighed!«. Så frygtelig mesterligt, at vi tvinges til at identificere os ¹⁰⁵ med ham, tænker og nyder sammen med ham, og derfor nærmest bliver medskyldige i at ødelægge *Lolita*. Som lydbog er den et kæmpe hit, indlæst af Jeremy Irons (der også spillede Humbert Humbert i 1997-filmatiseringen af romanen). Han taler direkte til os, til mig, beskriver sine tanker så følsomt og detaljeret, at hans stemme i mit hoved også bliver min egen stemme, som om tankerne var mine egne tanker, det er grumt, og det ¹¹⁰ virker.

Bekendelseslitteratur som *Lolita* ligger lige for, når man skal skrive til lyd. Jeg fortæller dig noget i fortrolighed, eller jeg er sat i en situation, hvor alt skal frem, for eksempel et forhør. Jeg læner mig ind til dig, folder dit hår om bag øret og lægger læberne helt tæt på, før jeg taler til dig, det her er imellem dig og mig.

¹¹⁵ Arketypiske fortællinger er også oplagte, fordi de er bygget på strukturer, der sidder i os, og som vi kan forstå igennem. Tragedien, komedien, rejsen, genfødslen. Strukturer, vi kan holde fast i, når vi ikke kan holde fast i den fysiske bog. Genrer som krimi og kærlighed er allerede populære inden for lydbøger, fordi vi kender grundhistorierne, hvem gjorde det, får de hinanden, med twists selvfølgelig, men stadigvæk grundlæggende ¹²⁰ historier vi kender.

Kærligheden til bogen

Jeg er både forfatter og radiovært. Jeg har været splittet mellem mine to felter, radio og litteratur, at fortælle med lyd og fortælle med tekst, hvad er du mest, bliver jeg spurgt, radiomenneske eller forfatter? Det har skabt et skel i mig, som jeg har haft svært ved at ¹²⁵ ophæve, to forskellige kasketter, selv om det i begge tilfælde handler om, at noget fanger min opmærksomhed, jeg tiltrækkes af det og involverer mig, og så har stoffet selv været med til at diktere, hvordan jeg kunne fortælle det. Det her er en særlig tid for mig, fordi de to felter smelter sammen. Det er en gave for mig. Men jeg har også en modstand. Og jeg tror, det handler om min kærlighed til den fysiske bog.

¹³⁰ Jeg er lige blevet færdig med at indlæse en historie, jeg har skrevet, og jeg har det, som om jeg har glemt en pose med noget vigtigt i et tog. Det er en 'digital first'-udgivelse, altså en historie, der er skrevet direkte til lydmediet og ikke er tænkt som en fysisk bog. Jeg har arbejdet på den historie længe. Hvor er den nu? Man plejer jo at få en bog, når man har skrevet en. I måneder eller år arbejder jeg på en tekst, og når den endelig falder

¹³⁵ på plads, er præmien fra universet, at den har forvandlet sig til noget, der kan måles og vejes. Tankerne er blevet til et objekt, der kan tages op ad og lægges ned i tasker, holdes over hovedet i regnvejr, lægges under computeren, hvis den skal op i øjenhøjde til et onlinemøde, stå ved siden af andre bøger i en bogreol.

Der er en tryghed i den materialitet, at hele historien er i den firkant med højde, bredde
¹⁴⁰ og dybde. Hvert bogstav på sin faste plads, jeg kan se det med mine egne øjne. Som kirker og gamle træer. Der har de altid stået. Jeg kan lide at røre ved bøgerne, bære dem, gerne en stor stak, favnen fuld som man bærer et barn. Jeg kan lide at dufte til dem. Jeg kan lide at bladde i dem, mærke dem udenpå, mærke dem indeni. Papiret, hvordan det føles. Fingerspidserne er det mest følsomme på et menneske. De har 30.000 nervecepto-
¹⁴⁵ torer. Det er flere end noget andet sted på kroppen. Med nerverne møder jeg siderne. Jeg har en stor kærlighed til det objekt, bogen er. Jeg savner den fysiske bog på forhånd. Men den skal nok blive her. Den er bare ikke alene. Nu kan litteraturen indtages på en anden måde. Gennem ørerne. Så ser vi, om det har en anden virkning. Det er ren russmiddelforskning.

¹⁵⁰ Måske ligger der gaver gemt i den udvikling. Måske bliver vi bedre til at lytte i det hele taget. Til os selv, hinanden, naturen, stilheden, nuancerne i stemmen, når den fortæller os noget, og ikke bare selve ordene.